

Zastupljenost rodnih stereotipa u projektima objavljenim u časopisu „Dijete vrtić obitelj“ u periodu 1999. - 2009

Paškvalić, Viktorija

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:878089>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTETU U RIJECI

Viktorija Paškvalić

Zastupljenost rodnih stereotipa u projektima objavljenim u časopisu
„Dijete vrtić obitelj“ u periodu 1999. – 2009.

ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Preddiplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Zastupljenost rodni stereotipa u projektima objavljenim u časopisu „Dijete vrtić obitelj“ u
periodu 1999. – 2009.

ZAVRŠNI RAD

Predmet: Iskustveno učenje

Mentor: Lucija Jančec, doc., dr., sc.

Student: Viktorija Paškvalić

Matični broj: 0242049223

U Rijeci, lipanj, 2024

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam završni rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu završnog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.

Vlastoručni potpis

V. Paškvalić

Zahvale

Zahvaljujem svojim roditeljima, sestri i prijateljima što su me podržavali za vrijeme mojeg studiranja. Hvala Vam što ste mi pomagali, davali savjete i najvažnije - slušali me i tješili kad mi je bilo najteže.

Veliku zahvalu želim posvetiti i mom dečku Denisu. Hvala za svu ljubav, podršku i strpljenje uloženo tijekom moga studiranja. Hvala za svaki trenutak koji si proveo ponavljajući sa mnom gradivo i hvala što si bio moj najveći oslonac.

Zahvaljujem se kolegici, a sad već i prijateljici Emi Blašković. Hvala ti što si mi uljepšala cijeli period studiranja, hvala za sve pomoći oko izvršavanja zadaća ili pisanja seminara, a posebne zahvale dugujem za to što si me redovito podsjećala na sve obaveze vezane za faks koje sam ja zaboravljala.

Za kraj zahvaljujem mentorici doc. dr. sc. Luciji Jančec na mentorstvu. Hvala Vam što ste prihvatili biti moja mentorica i hvala na svakom savjetu i pomoći tijekom pisanja ovog rada.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. SPOL I ROD	3
2.1. Rodna uloga i rodni identitet.....	5
3. SPOLNO TIPIZIRANJE I NASTANAK RAZLIKE IZMEĐU SPOLOVA.....	7
3.1. Spolno tipiziranje	7
3.2. Rane spolne razlike	9
3.3. Razlike u postupanju s dječacima i djevojčicama	10
4. RODNI STEREOTIPI U ODGOJU	12
4.1. Važnost zapošljavanja muškaraca u vrtiću.....	14
4.2. Uloga vrtića u postizanju ravnopravnosti	16
4.3. Uključivanje očeva u aktivnosti vrtića.....	18
5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	20
5.1. Cilj, svrha i istraživačka pitanja	20
5.2. Metodološki pristup	20
6. REZULTATI I RASPRAVA.....	22
6.1. Analiza ukupnog broja projekata iz časopisa Dijete, vrtić, obitelj (1999 – 2009.).....	22
6.2. Inicijativa za provođenje projekata	24
6.3. Sudionici projekata	25
6.4. Analiza prisutnosti odgajatelja ili vanjskih suradnika.....	27
6.5. Osigurana okolina koja potiče jednakost.....	28
6.6. Stereotipno ponašanje kod djece	30
6.7. Zaključci istraživanja	31
7. ZAKLJUČAK	33
8. LITERATURA	35

SAŽETAK

Svaka zajednica ili kultura potiče svoja ponašanja i vrijednosti, te često na temelju toga nastaju rodni stereotipi. Iako su dolaskom novijih generacija stereotipi sve manje prisutni i dalje ih ima. Osobito u konzervativnijim sredinama gdje drže do tradicionalnih rodni uloga. Uloga vrtića je od najranije dobi poticati suzbijanje tradicionalnih rodno uvjetovanih podjela i neravnopravnosti. Ovaj radi bavio se istraživanjem prisutnosti rodni stereotipa u projektima iz časopisa „Dijete, vrtić, obitelj“ u razdoblju od 1999. godine do 2009. godine. Cilj ovog rada bio je utvrditi broj projekata u zadanome razdoblju, inicijativu za provođenje projekata, dominantne sudionike projekta, broj projekata u kojima je odgajatelj ili vanjski suradnik muškarac, potiče li okolina jednakost i u koliko su projekata uočena stereotipna ponašanja kod djece. Istraživanje je pokazalo kako se u niti jednom projektu ne pojavljuje muškarac kao odgajatelj, a da su muški vanjski suradnici najčešće u svome stereotipnom zanimanju. Prevladavaju projekti u kojima je poticajna sredina za razvijanje rodne ravnopravnosti, ali ima i projekata u kojima djeca pokazuju stereotipna ponašanja. Utjecaj društva, obitelji ili zajednice u kojoj dijete boravi vidljiv je već od najranije dobi, stoga je važno stvarati podupiruće okruženje za razvoj rodne ravnopravnosti i jednakosti.

Ključne riječi: rodni stereotipi, projekti, vrtić, jednakost, djeca rane i predškolske dobi, odgajatelji

SUMMARY

Each culture or community encourages its own values and behaviors, and gender stereotypes are often created based on this. Although with the arrival of new generations stereotypes are less and less present, they still exist. Especially in conservative circles where they stick to traditional gender roles. The role of kindergartens is to encourage the suppression of traditional gender-based divisions and inequality from the earliest stage. This work dealt with the research of the presence of gender stereotypes in projects from the magazine "Child, Kindergarten, Family" in the period from 1999 to 2009. The aim of this work was to determine the number of projects in the given period, the initiative for project implementation, the dominant project participants, the number of projects in which the educator or external collaborator was a man, whether environmental equality was promoted and the number of projects in which stereotyped behaviors among children were observed. The research showed that in no project does a man appear as an educator, and that male external collaborators are most often in their stereotypical occupation. Projects in which there is a stimulating environment for the development of gender equality prevail, but there are also projects in which children show stereotypical behaviors. The influence of society, family or community in which a child resides is visible from the earliest age, therefore it is important to create a supportive environment for the development of gender equality and equality.

Key words: gender stereotypes, projects, kindergarten, equality, early and preschool children, educators

1. UVOD

Rodna ravnopravnost i ravnopravnost spolova nisu samo osnovna ljudska prava, već su i ključni temelj za miran i održiv svijet. Svaka kultura ili zajednica promovira određene vrijednosti i ponašanja, dok druge osuđuje ili kažnjava, oblikujući svoje članove prema željenim normama. Taj proces se odvija kroz razne institucije kao što su obitelj, obrazovne ustanove i mediji. Kroz odgoj i obrazovanje dolazi do socijalizacije djece, koja uključuje i usvajanje rodni stereotipa. Djeca čiji se roditelji čvrsto drže rodni stereotipa najčešće prihvaćaju te stereotipe. Također djeca odrasla u konzervativnijim sredinama obično brže usvajaju tradicionalne rodne uloge. S odrastanjem, rodne uloge postaju duboko ukorijenjene u način razmišljanja i otporne su na promjene. Kad odrastu djeca shvaćaju da ti stereotipi nisu uvijek korisni i točni.

Dolaskom u vrtić svako dijete sa sobom donosi stvari iz svoje obitelji poput načina ponašanja, obiteljskih odnosa, navika pa tako i stavove o rodni ulogama i stereotipima. Zadaća vrtića je da bude okruženje koje promiče međusobno poštovanje i razumijevanje između spolova te njeguje toleranciju prema različitostima u rodnoj identifikaciji. Važno je promatrati sustav predškolskog odgoja i obrazovanja kao sredstvo koje se bori protiv tradicionalnih rodno uvjetovanih podjela i neravnopravnosti.

Uključivanje očeva u ustanove ranog i predškolskog odgoja od velike je važnosti za djecu. Djeca imaju bolje odnose s vršnjacima, manje problema u školi, te smanjenu stopu kriminala i zlorabe droge. S obzirom da se primjenjuje netradicionalan i manje konzervativan pristup kod takve djece vidljiv je i napredak u partnerskim odnosima. Također uključivanje muškaraca kao odgajatelja u vrtiću odražava se raznolikost spolova, etničkih grupa i društvenih slojeva, te sprečavaju moguće negativne predrasude.

Ovaj radi bavio se istraživanjem prisutnosti rodni stereotipa u projektima iz časopisa „Dijete, vrtić, obitelj“ u razdoblju od 1999. godine do 2009. godine. Cilj ovog rada bio je utvrditi broj projekata u zadanome razdoblju, inicijativu za provođenje projekata, dominantne sudionike projekta, broj projekata u kojima je odgajatelj ili vanjski suradnik muškarac, potiče li okolina jednakost i u koliko su projekata uočena stereotipna ponašanja kod djece. Pri izradi rada korištena je metoda analize sadržaja, a analizirani članci objavljeni su u časopisu „Dijete, vrtić, obitelj“. Primjerci časopisa „Dijete, vrtić, obitelj“ mogu se pronaći na portalu hrvatskih

znanstvenih i stručnih časopisa Hrčak. Radi bolje preglednosti, prikupljeni podaci su također prikazani u obliku grafova ili tablice.

2. SPOL I ROD

Često se koriste termini spol i rod na način da se smatraju zamjenjivima, no zapravo označavaju različite koncepte. Spol se odnosi na biološke razlike koje postoje između muškaraca i žena. To obuhvaća skup biokemijskih, genetičkih, anatomskih, fizioloških i psihičkih obilježja koja se koriste za razlikovanje između muškaraca i žena. Spol je uglavnom određen naslijeđem, to jest kromosomskim sastavom, i često je povezan s reproduktivnom funkcijom. Na primjer, muški spol obično ima XY kromosome, dok ženski ima XX. Postoji i mogućnost određivanja spola putem prisutnosti određenih gena, poput SRY gena koji određuje muški spol, ili prema razvoju spolnih organa, kako unutarnjih tako i vanjskih. S druge strane, rod se odnosi na društveno konstruirane uloge, ponašanja i identitete koji su povezani s muškarcima i ženama u određenom društvu (Sekido, Lovell-Badge, 2009, prema Arbanas, 2016).

Spol možemo definirati kao biološke karakteristike, koje uključuju genitalije, hormone i kromosome, koje određuju da je neka osoba ženskog, muškog ili nekog drugog biološkog spola. Većina ljudi može se svrstati u kategorije muškaraca ili žena na temelju tjelesnih karakteristika kao što su vanjske i unutarnje genitalije, gonade (organi koji proizvode spolne stanice), hormoni i sekundarne spolne karakteristike. Te razlike omogućuju ženama da rađaju i doje djecu, dok muškarci to ne mogu. Smatra se i da su biološke razlike odgovorene i za ponašanje žena i muškaraca te za različite uloge koje igraju u društvu. (Haralambos, Holborn 2000.).

Rod je pojam koji ima psihološke i kulturne konotacije. Ako su primjereni termini za spol „muškarac“ i „žena“, odgovarajući termini za rod jesu „muški“ i „ženski“; ovi posljednji termini mogu biti sasvim neovisni o (biološkom) spolu (Stoller, 1968. str 9.).

Što bi značilo da ne znači nužno da će se muškarci ponašati “muški“ tj. biti agresivni i natjecateljski raspoloženi, niti znači da će se djevojčice ponašati ženstveno tj. biti brižne i suosjećajne (Haralambos, Holbornu 2000. prema Scolleru 1968). Za razliku od spola, koji se odnosi isključivo na biološke razlike, rod ima šire značenje i uključuje društveno konstruiranje biološkog spola žena i muškaraca. Rod je društveni konstrukt i kulturološki specifičan pojam koji uključuje različita očekivanja u vezi s društvenim ulogama žena i muškaraca u privatnom i javnom životu. Stoga, rod ne predstavlja samo društveno oblikovanu definiciju žena i muškaraca, već i definiciju odnosa između njih.. (Lithander 2000). Što bi značilo da obrasce

ponašanja i djelovanja koji se karakteriziraju kao tipično muški ili tipično ženski formiraju i formuliraju društvo i društvena očekivanja.

2.1. *Rodna uloga i rodni identitet*

Hasanagić (2012) navodi kako je rod dinamična kulturno naučena kategorija koja je podložna promjenama i preispitivanju. S obzirom na to ideje i očekivanja koja se tiču prikazivanja ženskih i muških rodni uloga su naučeni obrasci. Stvari poput ponašanja, razmišljanja, oblačenja, frizure stečeni su i usvojeni obrasci u porodici, pod utjecajem medija i u školi. S obzirom na to shvaćanje izražavanje muškog i ženskog roda i nametnutih rodni uloga razlikuje se od društva do društva i od kulture do kulture. Ovisno o spolu, društveno – kulturnim normama te tradiciji, muškarcima i ženama pripisuju se različita mišljenja, karakteristike, ponašanja i potencijali. Te rodne uloge nisu utemeljene na fizičkim i biološkim predispozicijama, već su nastale kao rezultat stereotipnih pretpostavki koje određuju kakvi muškarci i žene trebaju biti, te što im je dozvoljeno raditi. Odnosno, osobe se rađaju sa ženskim ili muškim spolom, ali njihov spol nije ono što nedvojbeno i konačno određuje njihove rodne uloge (Hasanagić 2012).

Rodne uloge se odnose na kulturalna očekivanja koja definiraju prikladna ponašanja temeljem spola. Ova očekivanja mogu biti promatrana kroz ponašanja, izraze i manifestacije pojedinca. Rodni identitet, s druge strane, predstavlja način na koji osoba doživljava sebe u skladu s očekivanjima i uzorcima ponašanja povezanim s određenim spolom (Steensma i suradnici, 2013, prema Arbans, 2016).

S obzirom da se rodne uloge uče kroz socijalizaciju, javljaju se već u najranijoj dobi. Primjerice djevojčice se uči da budu nježne, mirne, uvijek lijepe te se ih potiče na različite igre sa lutkama te raznim kuhinjskim posuđem kako bi stvorile, te jednog dana i preuzele ulogu brige za obitelj. S druge strane dječake se potiče da budu snažni, hrabri, da ne plaču tj. da ne pokazuju emocije, a potiče ih se na igru sa kockama, automobilima te materijalima za koje se smatra da će potaknuti njihovu izgradnju u jaku osobu koja je sposobna da zaštiti obitelj. Također djevojčicama se uvijek daju komplimenti vezani za njihov fizički izgled (odabir odjeće, frizure), dok se dječacima komplimenti upućuju vezani za njihove osobine (hrabrost, jačina) (Arbanas, 2016).

Rodni identitet je interni, subjektivni osjećaj osobe o tome kojoj rodnoj kategoriji pripada. Često se prilikom procjene rodni identiteta od osobe traži da usporedi svoje vlastite percepcije s rodno uvjetovanim stereotipima. Ovaj pristup ne samo da uvodi socijalne konstrukte roda, već također naglašava da je rodni identitet psihološki fenomen, subjektivni unutarnji doživljaj.

Međutim, kod djece se javlja poseban izazov jer njihova sposobnost da provode ovakve procjene i usporedbe ovisi o njihovoj dobi i stupnju kognitivnog i emocionalnog razvoja (Egan, Perry, 2001, prema Arbanas, 2016).

Rodni identitet predstavlja subjektivan doživljaj sebe, neovisno osjećamo li se kao žena ili kao muškarac, te kod većine ljudi proizlazi iz biološkog spola osobe. Njega na svim razinama samoodređuje svaka osoba te nastaje kombinacijom urođenih, vanjskih ili okolinskih faktora (Šimić, 2023).

3. SPOLNO TIPIZIRANJE I NASTANAK RAZLIKE IZMEĐU SPOLOVA

3.1. *Spolno tipiziranje*

Rodne stereotipe definira se kao specifična uvjerenja o karakteristikama koje su tipične za muškarca ili žene, to su vjerovanja o tome kakve trebaju imati fizičke karakteristike, osobine ličnosti, poslovne preferencijacije ili emocionalne predispozicije muškaraca i žena (Deaux i LaFrance, 1998; prema Jugović, 2004). Prema (Huton, 1983., 1985., Serbin i sur 1993. prema Vasta i sur. 2005.) većina stručnjaka koji proučavaju ljudski razvoj slažu se da su u spolno tipiziranje uključeni biološki, socijalizacijski i kognitivni procesi koji zajedno djeluju na dijete. Postavlja se važno pitanje na koji način bolje shvatiti djelovanje tih procesa i otkriti njihove pojedinosti. Nerijetko podrazumijevaju i kakvi bi muškarci i žene trebali biti, a ne samo uvjerenja o tome kakvi su. Roditelji koji se čvrsto drže rodni stereotipa obično imaju djecu koja također prihvaćaju te stereotipe, dok djeca koja odrastaju u konzervativnijim društvima obično brže usvajaju tradicionalne rodnosti. Dok odrastaju, djeca, postaju sve više svjesna rodni stereotipa, ali s vremenom shvaćaju da ti stereotipi nisu uvijek točni ili korisni. Tijekom odrastanja, rodnost postaje ukorijenjena u način razmišljanja i postaje otporna na promjene (Eccles, Jacobs i Harold, 1990).

Kod većine društava pojavljuje se raspodjela poslova ovisno o spolu. Muškarci i žene preuzimaju različite uloge. Uobičajena pojava je da žena, za razliku od muškarca više preuzima određene obiteljske uloge i zanimanja, poput priprema hrane, pospremanje kuće te briga i skrb o djeci. Zbog ove rodne podjele dolazi do dvije posljedice. Ponajprije zbog takve rodne podjele javljaju se očekivanja vezana za rodnu ulogu. Prema tome članovi društva očekuju da se osobine muškaraca i žena usklađuju sa njihovim ulogama. Tako se zbog socijalnih uloga koje preuzimaju, od žena očekuje da budu osjetljivije i brižne, te najčešće ona i pokazuju takva ponašanja, dok se od muškaraca zahtijeva da budu hrabri te su oni najčešće i takvi. Druga posljedica koja se javlja je ta da žene i muškarci razvijaju skupine stavova i vještina temeljena na njihovim rodni ulogama. Za žene je važnije naučiti vještine kao što su prilagodljivost, pristojnost i osjetljivost za druge, a to je usko povezano sa položajem žena u mnogim društvima. Teorija socijalnih uloga podrazumijeva da su očekivanja vezana uz rodne uloge i rodno specifične vještine zajednički odgovorne za razlike u socijalnom ponašanju žene i muškaraca. Drugim riječima rodni stereotipi o osobinama muškaraca i žena nastali su zbog

podjele socijalnih uloga u društvu koje su utjecale na rodne razlike u ponašanju. Promjerno tradicionalnih uloga muškaraca i žena pridonijet će promjenama u ponašanju koje će na kraju promijeniti i sadržaj rodni stereotipa (Vogel i sur., 2003 prema Cvrtila 2016).

Posljedice rodni stereotipa su raznolike. Kod djece se one najviše očituju u području školskih postignuća. Već u ranoj dobi školovanja djeca postaju svjesna toga koje su školske teme i vještine "muževne", a koje "ženske". Često se čitanje, umjetnost i glazba percipiraju kao aktivnosti prilagođene djevojčicama, dok se matematika, sport i tehničke vještine smatraju više muškima. Takvi stereotipi mogu utjecati na dječje preferencije i osjećaj kompetentnosti u određenim predmetima. Čak i kada su djeca podjednako vješta u određenim područjima, dječaci se često osjećaju kompetentnije u matematici, prirodnim znanostima i sportu, dok djevojčice češće osjećaju kompetentnost u jezicima. Ovi obrasci preferencija i osjećaja kompetentnosti dalje utječu na napore koje djeca ulažu u školske aktivnosti, što na kraju može utjecati na njihov uspjeh u pojedinim predmetima (Berk, 2015).

3.2. *Rane spolne razlike*

Spolni identitet razvija se već u djetinjstvu kada dijete postaje svjesno odrađene kategorije kojoj pripada - muškarac ili žena. Prema istraživanjima formiranje spolnog identiteta u djetinjstvu i adolescenciji proizlazi iz socijalnih i kognitivnih vještina ljudi koje steknu u prvim mjesecima svoga života. Nadalje do dva mjeseca života dijete je već sposobno razlikovati muške i ženske glasove, do petog mjeseca razlikuje nalazi li se na fotografiji muškarac ili žena. Dulje će gledati u žensku fotografiju ako čuje ženski glas sa devet mjeseci, dok će sa godinu dana učiniti isto i sa muškom fotografijom. Drugim riječima, djeca su u stanju svrstavati ljude prema spolu, te pridodavati im tipične karakteristike već u najranijoj dobi (Declercq, Moreau 2012).

Već od druge godine života posebno je vidljivo stereotipno rodno ponašanje djeteta u izboru igara. Kada napune godinu dana djeca koriste metodu vizualne preferencije, što je vidljivo na primjeru kada dječaci dulje gledaju u sliku automobila dok djevojčice više pažnje posvećuju slici na kojoj se nalazi lutka (Declercq, Moreau 2012).

Pri rođenju, možemo vidjeti samo anatomske spolne razlike, dok su kod tek rođene djece uočene i neke druge biološke razlike. Djevojčice su manje i lakše od dječaka, ali su zato zdravije i bolje napreduju. Također imaju bolju tjelesnu i neurološku koordinaciju iako su osjetljivije na bol i imaju manje mišića (Haralambos, Holborn 2000., prema Garaiu i Sheinfeldu, 1968., Tanneru, 1974.) Tijekom ranog djetinjstva kod spolova se primjećuju brojne anatomske i fiziološke razlike, te neke razlike u ponašanju. No kod tek rođene djece razlike su minimalne i one su primjerene tek u kasnijem djetinjstvu (Vasta, Marshall i Miller, 2005)

Lewis (1987.) tvrdi kako se razlike u skladu s tradicionalnim spolnim stereotipima počinju javljati oko druge godine života i prepoznatljive su u ponašanju i izboru aktivnosti. O Brein, Huston (1985.) i Roopnarine (1984.) tumače kako se kod dječaka pojavljuje veći interes za kocke i igračke poput zrakoplova, kamiona, te za predmete koji se mogu micati, premetati i slagati. Također uključuju se više u motoričke aktivnosti gdje se javlja agresija, aktivnosti poput natezanja, guranja i sl. (Haralambos, Holborn 2000).

S druge strane, djevojčice se zanimaju za mirnije aktivnosti, poput crtanja i čitanja. Češće se igraju s lutkama, igraju igre odijevanja i domaćinske aktivnosti poput igre kuhanja. One imaju šire interese i češće će se uključiti u aktivnosti koje se sviđaju drugom spolu. Za razliku od dječaka koji imaju manje raznovrsne igračke i igre (Vasta, Marshall i Miller, 2005) prema Bussey i Bandura, 1992., Eisenberg i sur 1984., Fagot i Leinbach, 1983.).

3.3. *Razlike u postupanju s dječacima i djevojčicama*

Nepromišljenim komentarima doprinosimo kulturi koja dijeli svijet na muško i žensko, stvarajući rodne uloge koje su već duboko ukorijenjene u društvu. Rodni stereotipi utječu na naše ophođenje prema djeci različitog spola, potičući ih, bilo svjesno ili nesvjesno, da se prilagode postojećim normama (Belmarić, 2010).

Djeca se već rađaju s fizičkim obilježjima određenog spola, koja se primjećuju već u trudnoći. Od najranije dobi, djeca se klasificiraju prema spolu i pridaju im se određene karakteristike i obilježja. Usvajanje stereotipnih stavova o muškom i ženskom rodu primjetno je već kod djece u ranom predškolskom uzrastu. Često, iako ne namjerno, pristupamo djevojčicama i dječacima na različite načine. Primjerice, koristimo fraze poput "trčiš kao curica" ili "dječaci su nestašni", koje su postale toliko uobičajene da ih prihvaćamo bez razmišljanja o njihovom dubljem značenju ili poruci koju prenose (Topić 2008). Odgajanje muškaraca i žena nije jednako. Tradicionalno, žene su odgajane s naglaskom na podređenost u odnosu na muškarce i ovisnost o njima, dok se muškarci potiču da budu snažni, suzdržani u izražavanju osjećaja te da se suzdržavaju od igre s lutkama. Muškarcima se može sugerirati da ne sudjeluju u kućanskim poslovima, dok su žene često stereotipno viđene kao glavne skrbnice domaćinstva. Iako su prava žena napredovala, patrijarhalne ideje i dalje utječu na razmišljanje i ponašanje mnogih ljudi u današnjem društvu (Topić 2008). Roditeljska naklonost i podrška pozitivno utječu na emocionalnu i socijalnu stabilnost te zrelost djeteta, dok nedostatak emocionalne povezanosti, prevelika kontrola, grubost i zanemarivanje doprinose razvoju različitih problema. Socijalizacijski proces, kao i ponašanje roditelja i okoline, često se razlikuje ovisno o spolu djeteta. Majke i očevi podjednako potiču spolno tipično ponašanje kod djece, ali se često primjećuje da očevi prave veću razliku između sina i kćeri. Oni djeci prenose norme i očekivanja društva izvan obitelji. Dječaci su često usmjereni na razvoj autonomije, neovisnosti te tehnike kontrole i discipline, dok se djevojčicama češće potiče izražavanje uloga koje se povezuju s brižnošću i empatijom. Iako očevi mogu poticati neovisnost i kod kćeri, naglasak je često na drugačijim aspektima u odnosu na dječake (Vučenović, 2015). Obitelj predstavlja primarnu društvenu sredinu koja ima snažan utjecaj na formiranje prvih iskustava, oblikovanje stavova i razvoj osobnih potencijala djece. Od najranije dobi, djevojčicama se prenose norme o prikladnom ponašanju i očekivanja o tome kako se trebaju ponašati, baš kao i dječacima. Na primjer, djevojčice se često potiču na nježnost, osjećajnost i pažljivost, dok se dječacima često nameću druge norme. Ovaj obrazac odgajanja ne proizlazi nužno iz patrijarhalne strukture društva, već iz načina na koji se djeca odgajaju u obitelji. Roditelji, posebno majke, često

prenose ove norme generacijama unatrag, produžujući tako tradicionalne obrasce. Na primjer, djevojčicama se često nameće ideja o pronalaženju partnera i ostvarivanju stabilne veze kao apsolutnog izvora sreće. Iako se na površini može činiti da su djevojčice ovisne o muškarcima, stvarnost je kompleksnija. One su odgajane da budu supruge i majke, čija stabilnost doma osigurava temelje za uspjeh njihovih suprug a i obitelji. Stoga, žene često preuzimaju ulogu pružanja emocionalne stabilnosti svojoj djeci i podrške suprugu. Ovaj kontinuirani pritisak na žene da brinu za druge često počinje još u djetinjstvu, a s godinama postaje sve intenzivniji. Žene se suočavaju sa svojim vlastitim emocionalnim potrebama, često ih zadržavajući u sebi, dok istovremeno zadovoljavaju potrebe drugih članova obitelji (Topić 2008).

4. RODNI STEREOTIPI U ODGOJU

Kada dijete krene u dječji vrtić, prilagođava se novom okruženju koje uključuje ne samo nove odrasle i djecu, već i grupnu dinamiku i međuljudske odnose unutar odgojne skupine. Osim toga, svako dijete donosi sa sobom svoje obiteljsko naslijeđe koje obuhvaća uvjerenja, način ponašanja, obiteljske odnose, navike i slično, uključujući i stavove o rodnim ulogama i stereotipima (Marović, 2010).

Dječji vrtić bi trebao biti okruženje koje promiče međusobno poštovanje i razumijevanje između spolova te njeguje toleranciju prema različitostima u rodnoj identifikaciji. Međutim, ove ustanove često mogu postati mjesta gdje se očituju društveno-ekonomske nejednakosti i pitanja rodne ravnopravnosti. Stoga je važno promatrati sustav predškolskog odgoja i obrazovanja kao sredstvo koje se bori protiv tradicionalnih rodno uvjetovanih podjela i neravnopravnosti, iako su društvene stvarnosti još uvijek prisutne. Unatoč nastojanjima da se osiguraju jednaki uvjeti za svu djecu, rezultati odgoja i obrazovanja često su raznoliki i nejednaki. Ova nejednakost započinje već u jaslicama, gdje djeca razvijaju početne predodžbe o "muškom" i "ženskom" ponašanju, a što ponekad odgajatelji zanemaruju (Cardoa, 2012). Razumijevanje odgajatelja o razvoju pojma rodne identifikacije i mehanizmima ravnopravnosti među spolovima ključno je u suzbijanju stereotipnih rodnih uloga i obrazaca u vrtićima, gdje su kako djeca tako i odrasli pripadnici određenog spola (Arlemalm -Hagser, Helman, 2012). Također važno je i da odgajatelji budu svjesni predrasuda te potiču jednakost među djecom, istovremeno senzibilizirajući ih na različitosti i važnost prihvatanja. Način na koji se raznolikost integrira u odgojno-obrazovnu praksu može imati ključan utjecaj na razvoj djece, kako u odgojnom tako i u socijalnom smislu (Cardoa, 2012).

Važno je da odrasli počnu svjesno uklanjati rodne stereotipe iz svog ponašanja. Roditelji, odgajatelji i drugi odrasli u djetetovom okruženju trebali bi biti svjesni vlastitih očekivanja i reakcija vezanih uz ponašanje djece različitog spola. Bez obzira na spol djeteta, korisno je primjenjivati iste standarde u odgoju, biti jednako strogi ili nježni prema dječacima i djevojčicama te pružati jednak tretman i podršku, bez ograničavanja izražavanja određenih emocija. Na primjer, poticanje djece da se igraju s igračkama koje se tradicionalno smatraju prikladnima za suprotni spol može biti korisno. Također, važno je izbjegavati stereotipiziranje u svakodnevnoj komunikaciji, kao što su dijeljenje igračaka, boja ili zanimanja prema pretpostavljenim rodnim ulogama. Ravnopravnost se može promicati i kroz praktične primjere, poput izmjene uloga u kućanskim poslovima ili predstavljanja različitih zanimanja u vrtićkom

okruženju, kao što su vozači javnog prijevoza ili muškarci koji rade u tradicionalno "ženskim" zanimanjima kao medicinski tehničari (Berk, 2008).

4.1. *Važnost zapošljavanja muškaraca u vrtiću*

Prema „Pojmovniku rodne terminologije prema standardima Europske unije“ (2007) rodno neutralan (gender neutral) je onaj pristup je onaj koji ne utječe posebno pozitivno niti negativno na rodne odnose ili jednakost između muškaraca i žena. (Centar za ženske studije, 2007). U društvu trenutno prevladavaju patrijarhalne norme i vrijednosti, te s obzirom na to trebamo težiti rodno neutralnom pristupu.

U djetinjstvu djeca stječu rodni identitet te počinje svjesnost o svom spolu, dijete također razvija rodne uloge za koje njegova kultura smatra da su prikladne. Rodne uloge razvijaju se u društvenom kontekstu te se postavlja pitanje kakav primjer daju institucije ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u kojem dominiraju žene. Dijete počinje stvarati određene stereotipe o ulogama muškaraca i žena, ako je već od najranije dobi okruženo i pod utjecajem ženskih osoba (Ljubičić, 2018). Chunningham i Dorsey (2004) smatraju kako će nedostatak muškaraca u djetetovu životu dijete nadomjestiti iz raznih medija. Često se muškost kroz medije prikazuje kao nasilni i agresivni muškarci. Barnard, Nezwiek i dr. (2000) navode kako žene i muškarci prema djeci pristupaju različito, a najveći doprinos od strane muškaraca mogao bi biti način igranja s djecom. Muškarci su okrenuti više fizičkim i interaktivnijim igrama, dok će žene većinom izabrati mirnije igre, igračke i verbalnu komunikaciju. Fizičke i interaktivne igre uglavnom će biti glasnije i poticati dijete na kompetitivnost i neovisnost, te želju za poštivanjem. Također muškarci će često poticati djecu da istražuju svoje granice mogućnosti kroz igru, dok će žene češće upozoravati na moguće opasnosti i oprez. S obzirom na te različite elemente dolazimo do zaključka da muškarci i žene u odgoju mogu postići ravnotežu te poticati djecu na stvaranje svoga samopouzdanja i proživljavanje novih iskustava u sigurnome okruženju.

Već dva desetljeća norveške vlasti provode specifične inicijative za povećanje broja muških odgajatelja u vrtićima. Cilj je osigurati dječjem okruženju veću raznolikost u odgojno-obrazovnom smislu i promicati ravnopravnost spolova kao ključni aspekt ranog razvoja djece. Rastući trend nasilnog i destruktivnog ponašanja, kao i sve veći broj muške djece i odraslih muškaraca koji završavaju u školama za osobe s poteškoćama u ponašanju ili zatvorima, potiče na razmišljanje. Jedno objašnjenje za ovaj fenomen leži u nedostatku očinske figure u životu dječaka, što može rezultirati traženjem koncepta "jače muške uloge" te poticati destruktivno ponašanje i rigidne rodne obrasce. Unatoč političkim naporima za postizanje spolne ravnopravnosti, loša iskustva bez prisutnosti snažnog muškog uzora i dalje prevladavaju kao faktor u odluci zapošljavanja muškaraca. Važno je priznati i obraćati pažnju na ove negativne

aspekte, iako je porast broja djevojčica u sličnim problematičnim skupinama također primjetan. Ipak, naglasak na ovom aspektu možda nije uvijek najkorisniji pristup, jer je potrebno pružiti podršku i nadoknaditi nedostatak muške figure u životu djece. Istovremeno, važno je promicati pozitivne razloge za uključivanje muškaraca u rani odgoj obrazovanje djece, što bi trebalo biti atraktivno iz zdravorazumskih razloga. Sudjelovanje muškaraca kao odgajatelja u vrtićima ne samo da odražava raznolikost spolova, etničkih grupa i društvenih slojeva, već i sprječava moguće negativne predrasude Askland (2012).

4.2. *Uloga vrtića u postizanju ravnopravnosti*

U „Planu djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova ministarstva znanosti i obrazovanja 2023. – 2026“ precizno su određena područja na kojima odgajatelji trebaju raditi te koja znanja i vještine trebaju razvijati kod djece. Ključno je da odgajatelji prenesu djeci određene kompetencije i znanja koja će im omogućiti da se slobodno uključe u različite aktivnosti bez straha od osude okoline. Njihova uloga je promicanje osjećaja tolerancije, zagovaranje ravnopravnosti spolova te jačanje prava i odgovornosti za dobrobit svih. Bitno je da dječaci i djevojčice imaju jednake mogućnosti u ponuđenim aktivnostima neovisno o spolu te da prihvate i uvažavaju potrebe svakog djeteta. Djelovanje odgajatelja u oblikovanju atmosfere u vrtiću i tijekom dječje igre je izuzetno vrijedno jer njihovo ponašanje i rad usmjeravaju aktivnosti u željenom smjeru. Većina odgajatelja ne teži podržavanju rodnih stereotipa, a posebno ne prenošenju istih na djecu, no ponekad se na manje svjesnoj razini događa suptilan prijenos stereotipa (Marović, 2009).

Vrtić se smatra zajednicom učenja, gdje odgajatelji trebaju gledati na djecu kao inteligentne, kompetentne i promišljene osobe, princip koji bi trebao biti prisutan u svakom aspektu njihovog pedagoškog rada. Počevši od takvog poimanja djece, pristupaju organizaciji prostora i materijala, strukturiranju vremena za aktivnosti te uspostavljanju komunikacije s djecom. Kontinuirano promatraju i proučavaju dječje aktivnosti kako bi im pružili podršku koja će potaknuti njihov razvoj, obrazovanje i učenje na najkvalitetniji način. Naglašava se da je vrtić, kao zajednica učenja, temeljen na vrijednostima poput uvažavanja, prihvaćanja i uključenosti svakog pojedinca, poštovanja njihovih prava i odgovornosti, te poticanja autonomije, slobode, samopouzdanja i samosvijesti. Također, važan je izbor medija jer odgajatelji, svojim odabirom medija, mogu posredno podržati proces učenja djeteta (Slunjski, 2008).

Igra ima izuzetno važnu ulogu u razvoju, učenju i stjecanju znanja kod djece. Opće je uvjerenje da djeca trebaju imati pristup raznovrsnim igračkama i različitim iskustvima kroz igru. Kroz konstrukcijske, tehnološke i akcijske igre djece razvijaju vještine rješavanja problema i logičkog razmišljanja, dok igre uloga pomažu djeci u razvoju socijalnih vještina. Aktivnosti poput crtanja i izrade također su važne za razvoj fine motorike. Stoga bi djeca trebala imati pristup različitim igračkama, bez obzira na spol. Iako ne postoji formalna podjela igračaka na "muške" i "ženske", ljudi često smatraju neuobičajenim kad se djevojčica igra autićima a dječak s lutkama. Odabir partnera za igru, igračaka i aktivnosti, bilo od strane odgajatelja ili samog djeteta, omogućava djetetu da uči o socijalnim vještinama, rodnim ulogama i rodnim stereotipima. Promatranjem dječaka i djevojčica tijekom igre, primijećeno je da su dječaci

često koristili igračke kao alat za gradnju, dok su djevojčice koristile igračke kao sredstvo za komunikaciju kako bi se povezale i razmijenile informacije jedna s drugom (Maurović 2010).

4.3. *Uključivanje očeva u aktivnosti vrtića*

S obzirom na današnji način života, djeca često provode jako puno vremena u vrtiću te tamo puno toga i nauče. Važno je na koji će način odgajatelj pristupiti roditeljima, te na koji će se način odnositi prema njima ovisno o spolu. Često se o svemu najprije obavijeste majke, ukoliko je riječ o izletu, izbivanju djeteta iz vrtića ili neka promjena u djetetovu ponašanju. S obzirom da u vrtićima dominiraju žene, jako je važno uključivati u odgoj i muškarce kako djeca ne bi stekla sliku da se o djeci znaju i moraju brinuti isključivo žene.

Pretpostavka je kako bi više zaposlenih muškaraca u vrtiću doprinijelo povećanju plaća i boljem statusu struke u cjelini. Niz istraživanja dokazuje kako je kvalitetnije odrastanje djece i mladih povezano s uključenosti muškaraca u odgoj. Pozitivni učinci koji proizlaze iz uključenosti muškaraca u odgoj su bolji odnosi s vršnjacima, manje problema u ponašanju, višu školsku spremu i bolju poslovnu mobilnost od roditelja te smanjenu stopu kriminala i zlorabe droge. Također kod takve djece biti će vidljiv i napredak u partnerskim odnosima, s obzirom na netradicionalan i manje konzervativan pristup, zamjećuje se i veća sposobnost zaradi te veća razina samopoštovanja i zadovoljstva životom. Pozitivni ishodi kao osjećajnost i podrška vidljivi su i kod djece do dvije godine. Djeca bolje savladavaju govor, te imaju veći kvocijent inteligencije, uključivanje očeva pridonosi boljem razvoju motoričkih i senzornih sposobnosti djeteta. Očevi su ažurniji u podučavanju djeteta jeziku i govoru kada se oni i majke podjednako uključuju u odgoj. Podjednako uključivanje roditelja razlikuje se o tradicionalne podjele uloga po spolu, a ima i veće prednosti. Kod roditelja koji se jednako uključuju u odgoj veće su šanse da imaju i slične stavove oko odgoja te da nesuglasice i obiteljske probleme rješavaju na miran i kompromisan način. Očevi i majke ponašaju se na različite načine, očevi više vremena provode izvan kuće, na poslu i slično. To može doprinijeti i složenijem vokabularu koji kasnije očevi koriste s djetetom prilikom igre ili nekih zajedničkih aktivnosti. Ponekad će očevi češće uključivati djecu u fizičke aktivnosti, grublje igre na otvorenom nego majke zbog njihovih drukčijih interesa, perspektiva i iskustava. Iako su očevi i majke različiti važno je da djetetu pružaju ono najpotrebnije, poput: emocionalne povezanosti, sigurnosti, empatiju, odgovaraju na njihove potrebe, pomažu u savladavanju prepreka, grade samopouzdanje i postavljaju prikladne i dosljedne granice.

Od vrtića, odgajateljica i stručnog tima se očekuje slaganje u tome da su očevi važni za odgoj i stvaranje prikladnog radnog okruženja koje je prijateljski nastrojeno prema muškarcima.

Da postignemo jednakost unutar naših domova i šireg društvenog okruženja, da pripremimo dječake i djevojčice za buduću zajedničku i jednaku ulogu u odgoju djece, potrebno je povećati angažman očeva u kući i dati prednost stvaranju vrtića koji promoviraju rodnu i spolnu ravnopravnost (Burgess, 2012.).

5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

5.1. *Cilj, svrha i istraživačka pitanja*

Svrha ovog projekta je osvijestiti i ustanoviti prisutnost rodnih stereotipa u projektima objavljenima u časopisu „Dijete vrtić obitelj“ u vremenskom periodu od deset godina (1999.-2009.)

Cilj istraživanja je utvrditi količinu projekata, sudionike, inicijativu, te koliko je poticajna okolina i odgajatelji koji utječu na rodne stereotipe u razdoblju od 1999. do 2009. godine na temelju projekata iz časopisa „Dijete vrtić obitelj“

Iz opisane svrhe i cilja proizlaze sljedeća istraživačka pitanja:

- Analizirati koliki je broj projekata u zadanoj razdoblju
- Analizirati projekte s obzirom na davanje dominantne inicijative
- Analizirati tko je u projektima bio prisutan i dominantan kao sudionik
- Analizirati u koliko je projekata odgajatelj ili vanjski suradnik osoba muškog spola
- Analizirati u koliko je projekata osigurana okolina koja potiče jednakost
- Analizirati u koliko je projekata kod djece uočeno stereotipno ponašanje

5.2. *Metodološki pristup*

Za potrebe ovog završnog rada korištena je analiza sadržaja kao metoda istraživanja. Ova metoda obuhvaća prikupljanje podataka iz različitih područja kao što su književnost, povijest, antropologija, te pedagogija. Prema Zvonarević, analiza sadržaja je (1976, str. 148, prema Matijević, Bilić, Opić, 2016, str. 378) *metoda za klasificiranje i kvantificiranje raznih verbalnih i neverbalnih poruka u najširem smislu riječi, prema njihovim sadržajima i formalnim obilježjima, a u skladu s utvrđenim općim pravilima*. Ona koristi kvantitativne i kvalitativne tehnike za proučavanje poruka primjenom znanstvenih metoda. Pri tome se vodi računa o objektivnosti, pouzdanosti, valjanosti, mogućnosti generalizacije, zamjenjivosti i testiranju hipoteza. Ova metoda nije ograničena na tipove varijabli koje se mogu mjeriti niti na kontekst u kojem su poruke stvorene ili predstavljene. (Kimberly A. Neuendorf, 2002) Korištenjem

analize sadržaja, osim prikupljanja podataka o sadržaju, možemo uočiti i odnose između pošiljatelja i primatelja poruke. Najčešći objekti analize sadržaja su knjige, članci, mediji i slični izvori. (Matijević, Bilić, Opić, 2016)

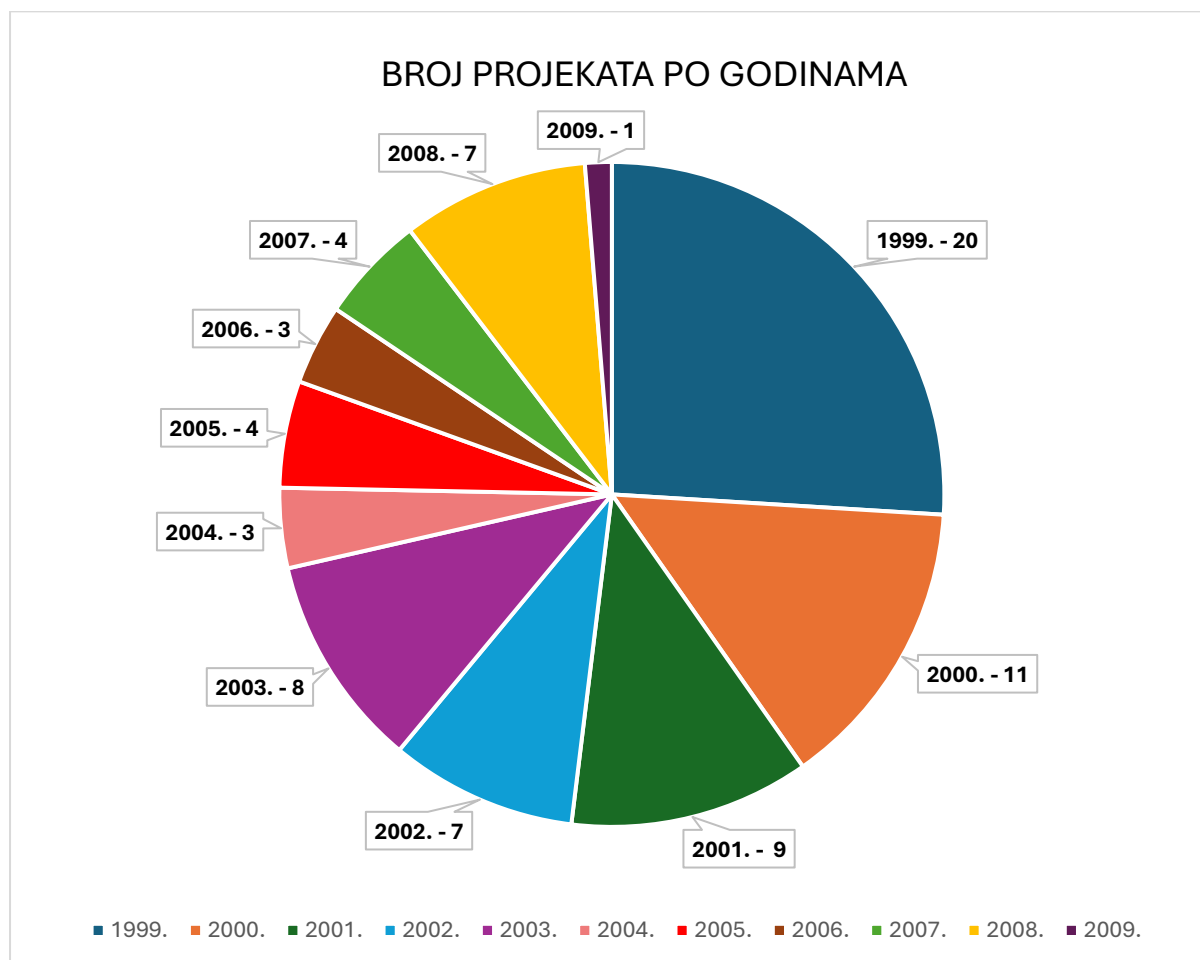
U ovom radu analiza sadržaja provedena je koristeći članke objavljene u časopisu "Dijete, vrtić, obitelj" u razdoblju od 1999. do 2009. godine. Spomenuti časopis i sva njegova izdanja unutar zadanog razdoblja dostupni su na portalu hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa Hrčak. Budući da je tema rada "Rodni stereotipi u projektima iz časopisa Dijete, vrtić, obitelj", primarno je bilo pronalaženje i izdvajanje projekata objavljenih u časopisu za analizu sadržaja. To je zahtijevalo otvaranje svakog broja časopisa i pregledavanje svakog članka. Bilo je potrebno pregledati sve naslove jer su neki jasno ukazivali na projekt, dok drugi nisu sadržavali riječ "projekt" u naslovu. Ime projekta, ime vrtića i godina provođenja obično su se nalazili na prvoj stranici te je to olakšalo istraživanje, no za pronalaženje podataka o sudionicima, inicijativi, usvojenim znanjima i mjestu provođenja bilo je potrebno otvoriti svaki projekt i detaljno ga proučiti. Projekti su često uključivali raznolike sudionike, od odgajatelja i djece do zaposlenika različitih institucija. Inicijative su ponekad poticala sama djeca, a ponekad odgajatelji ili druge osobe. Zbog nemogućnosti da se iščita ili zbog toga što nije naveden, u nekoliko slučajeva je pojedini podatak ostao nepoznat. Podatke izvučene iz projekata bilo je potrebno razvrstati u tablice na temelju kojih su nastali grafovi.

6. REZULTATI I RASPRAVA

6.1. *Analiza ukupnog broja projekata iz časopisa Dijete, vrtić, obitelj (1999 – 2009.)*

Analizom sadržaja utvrđeno je da se u vremenskom razdoblju od deset godina, odnosno od 1999. do 2009. godine u časopisu Dijete, vrtić, obitelj nalazi 76 projekata. Od tih projekata 1999. godine u časopisu je objavljeno 17 projekata, 2000. godine je objavljeno 28 projekata, 2001. godine objavljeno je devet projekata, 2002. godine objavljeno je sedam projekata. 2003. godine objavljeno je osam projekata, 2004. godine objavljena su tri projekta, 2005. godine objavljena su četiri projekta, 2006. godine objavljena su tri projekta, 2007. godine objavljena su četiri projekta, 2008. godine objavljeno je sedam projekata, dok je 2009. godine objavljen samo jedan projekt. U Grafu 1 je prikazan ukupan broj projekata koji su izlazili u određenim godinama.

Graf 1: Analiza broja projekata po godinama

Tablica 1: Analiza broja projekata po godinama

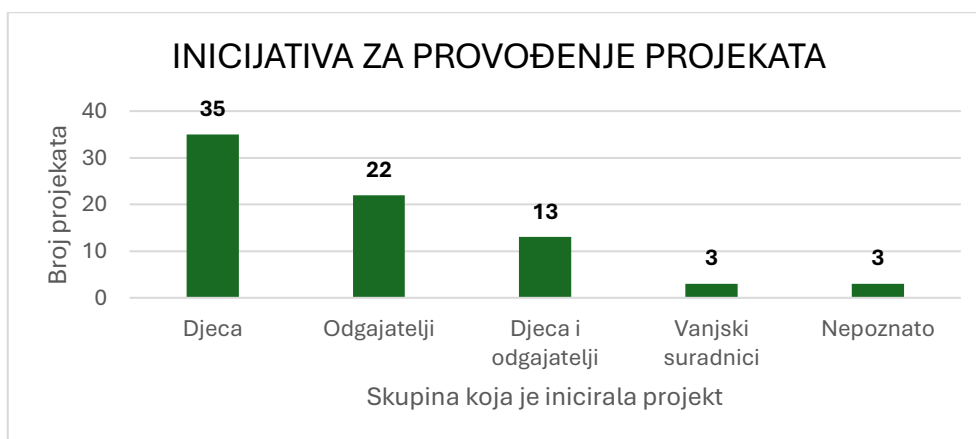
Godina	Broj projekata
1999.	20
2000.	11
2001.	9
2002.	7
2003.	8
2004.	3
2005.	4
2006.	3
2007.	4
2008.	7
2009.	1

6.2. Inicijativa za provođenje projekata

Tijekom analiziranja projekata jedan od istraživačkih zadataka bila je analiza inicijative za pokretanje i provođenje projekata. Kada govorimo o projektima ističe se važnost dječje inicijative jer to znači da projekti proizlaze iz njihovih interesa ili potreba, iako zbog uočene potrebe odgajatelji ponekad iniciraju projekte. Primjerice „Projekt Mlijeko“ potaknuo je odgajatelj iz želje da potakne djecu na češću konzumaciju mlijeka i mliječnih proizvoda. Zbog toga, samo provođenje projekta za djecu ima smisao i svrhu. Iz ove analize vidljivo je kako je od ukupno 76 projekata 35 projekata proizašlo iz inicijative djece, 22 projekta su inicirali odgajatelji, 13 projekta su inicirali djeca i odgajatelji zajedno, za tri projekta nije poznat podatak tko ih je inicirao te su tri projekta inicirali vanjski suradnici.

Kao što je i vidljivo iz Grafa 2 većinu projekata inicirala su djeca. Projekti koji započinju iz dječje inicijative razvijaju se u skladu njihovih interesa i sposobnosti. Proširivanje i daljnje razvijanje projekata ovisi o tome koliko je sadržaj projekta zanimljiv djeci te koliko se trude odgajatelji i ostali sudionici projekta da djetetu približe pojedinu temu. Kada odgajatelj odluči pokrenuti neki projekt, vrlo je važno da to učini temeljeći se na interesima djece. Stoga bi odgajatelj trebao biti aktivan u svom radu, kontinuirano pratiti razvoj djece, komunicirati s njima, dokumentirati i pratiti njihov razvoj i interese koji se mogu mijenjati te ih na taj način bolje upoznavati. Odgajatelji najčešće iniciraju projekte kada žele u skupini potaknuti razvijanje nekih novih znanja, vještina ili omogućiti dublje učenje djece. Analizom sadržaja uvidjeli smo da su projekti inicirani od strane odgajatelja najčešće projekti koji govore o zdravlju, ponašanju u prometu, postupanju u određenim situacijama, razvoju pojma o sebi, eko projekti ili projekti koji potiču razvijanje partnerstva s roditeljima.

Graf 2: Inicijativa za provođenje projekata

6.3. Sudionici projekata

Iako je inicijativa projekata vrlo važna, veliku važnost imaju i sudionici projekata. Svaki projekt započinje na svoj način te se razvija u svome smjeru, što bi značilo da su svi projekti jedinstveni te da se razlikuju na svoj način od drugih. Projekt se nikada ne može u potpunosti isplanirati, jer se stalno mijenja i prilagođava prema interesima djece, novim saznanjima i iskustvima. Tijekom provođenja projekta uključuju se i razni različiti sudionici koji imaju važnu ulogu te mogu značajno doprinijeti razvoju projekta, a i boljem razumijevanju konkretnih sadržaja i pojava kod djece. Sudionici projekata najčešće su djeca, odgajatelji, roditelj, stručni tim, osoblje vrtića i vanjski suradnici. Analizom sadržaja utvrđeno je kako su *djeca i odgajatelji* sudionici sedam projekata, *djeca, odgajatelji i roditelji* sudionici su 23 projekta, *djeca, odgajatelji, roditelji i vanjski suradnici* sudionici su 39 projekata, dok su *djeca, odgajatelji i vanjski suradnici* sudionici sedam projekata. Pod *roditelji* se uz oca i majku misli i na užu obitelj, točnije na bake i djedove.

Graf 3: Analiza prisutnosti u projektima

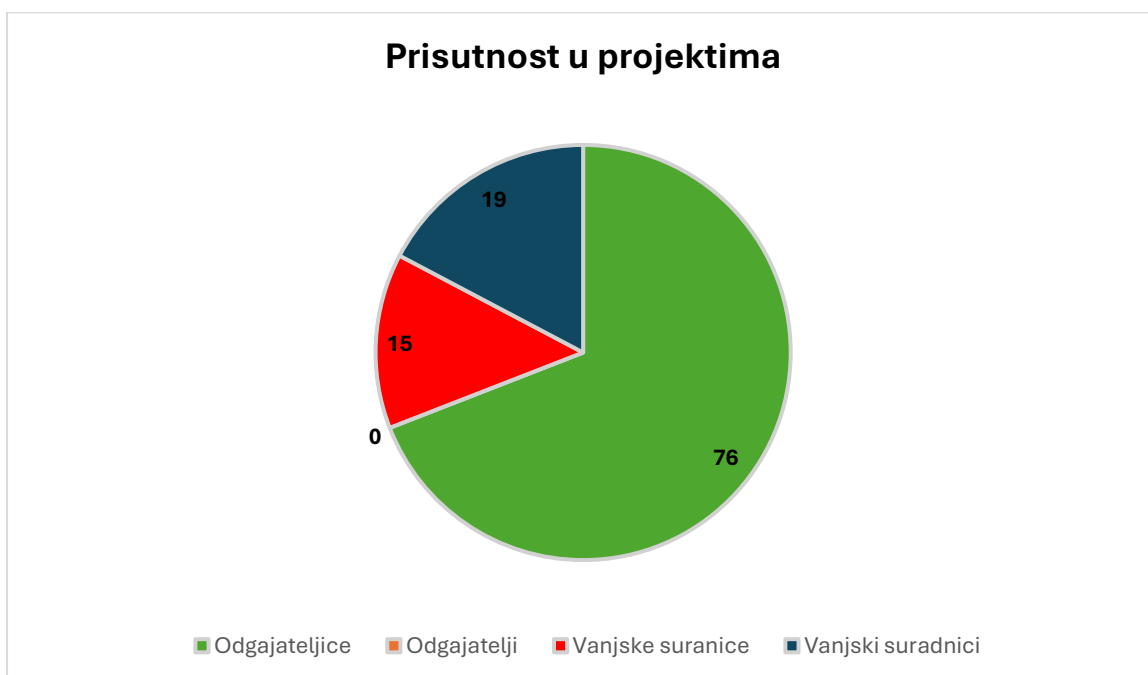
Iz Grafa 3 možemo iščitati kako su u svakome projektu prisutni djeca i odgajatelji. Razlog tome je što djeca usmjeravaju tijek projekta, dok je odgajatelj tu da im osigura potrebne materijale i uvjete, te prepozna i odgovori na njihove potrebe. U velikom broju projekata uključeni su i

roditelji kao ravnopravni članovi vrtića. Uključivanje roditelja i razvijanje partnerskog odnosa s roditeljima od velike je važnosti za djecu kao i za samu ustanovu, svojim uključivanjem mogu doprinijeti kvaliteti odgojno-obrazovnog rada. U više od polovice projekata uključeni su i vanjski suradnici. Uključivanjem vanjskih suradnika podiže se kvaliteta projekata zbog toga što se ti ljudi bave određenim stvarima te nam mogu prenijeti nova znanja na poučniji i zanimljiviji način.

6.4. Analiza prisutnosti odgajatelja ili vanjskih suradnika

S obzirom na temu „Rodni stereotipi u projektima iz časopisa *Dijete, vrtić, obitelj*“ istraženo je u koliko su projekata prisutni muškarci kao odgajatelji ili kao vanjski suradnici. To nas dovodi do podataka, prikazanih u Grafu 4, da su žene kao odgajateljice prisutne u svim projektima, odnosno 76 projekata, muški odgajatelji nisu prisutni u niti jednom projektu, muški vanjski suradnici prisutni su u 19 projekata, dok su ženski vanjski suradnici prisutni u 15 projekata. Za četiri projekta nije poznato jesu li bili prisutni muški ili ženski vanjski suradnici.

Graf 4: Prisutnost u projektima

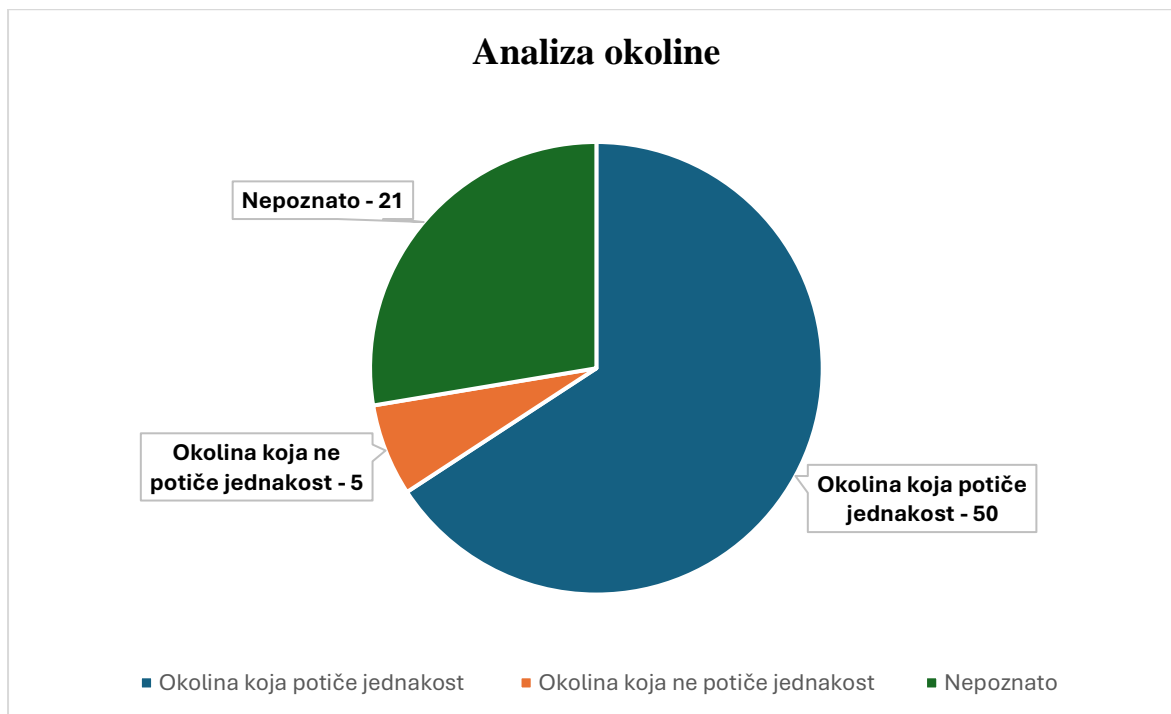
Analizom podataka utvrđeno je da se niti jedan odgajatelj ne pojavljuje u projektima čime može izostati određeni pozitivan utjecaj na djecu. Sudjelovanjem muškaraca kao odgajatelja potiče se i održava raznolikost spolova, te isto tako sprečavaju moguće negativne predrasude. Što se tiče vanjskih suradnika oni su više uključeni u projekte no najčešće je to u njihovoj stereotipnoj ulozi kao npr. policajci, električari, vozači kamiona, liječnici i slično. Neki su se projekti više razvijali stoga su u njih uključeni i ženski i muški vanjski suradnici.

6.5. Osigurana okolina koja potiče jednakost

Podaci u Grafu 5 su svrstavani na način da se pod kategorijom *okolina koja potiče jednakost* nalaze svi projekti u kojima se jednako odnosi prema dječacima i djevojčicama ili dječaci i djevojčice jednako sudjeluju u projektu. Pod kategorijom *okolina koja ne potiče jednakost* nalaze se projekti u kojima su vanjski suradnici isključivo u stereotipnom zanimanju npr. električar – muška osoba ili primjerice kada se za pomoć pri šivanju zamoli isključivo ženski roditelj. U kategoriju *nepoznato* svrstani su svi projekti iz kojih se ne može prepoznati je li okolina poticajna ili ne. Ponekada je to zbog načina pisanja projekta, pa je neki napisan ukratko ili zbog toga što se u cijelom projektu koristi termin „djeca“ te se ne može razaznati jesu li to djeca ženskog ili muškog spola.

Analizom podataka utvrđeno je da je u 50 projekata okolina koja potiče jednakost, u pet projekata je okolina koja ne potiče jednakost, a iz 21 projekta nije vidljivo je li okolina poticajna ili ne.

Graf 5: Analiza okoline

U najranijoj dobi osobito u vrtićkom okruženju jako je važno stvaranje uvjeta i poticanje jednakosti spolova. Na taj način razvijaju se pozitivni stavovi o rodnoj ravnopravnosti kod djece. Za stvaranje poticajne okoline za jednakost spolova važno je i obrazovanje odraslih koji

se nalaze u djetetovoj okolini, te izbjegavanje rodni stereotipa u govoru kada se obraćamo djeci. U projektu „Maškaraonica“ odgajateljice su stvorile poticajnu okolinu na način da su se oblačile u kostime koji su stereotipni za djevojčice npr. princeze i stereotipne za dječake npr. Zoro. U projektu „Struja“ okolina nije poticajna zbog načina na koji se vanjski suradnik električar obraća djeci, u razgovoru postavlja pitanje „bi li mama mogla glačati kada bi imala ovu žicu s debelim vodičem“. Pitanje postavljeno na taj način podrazumijeva da su mame te koje glačaju. Upit koji bi umjesto toga bio primjereniji, na način da je rodno ravnopravniji bi bio upit poput „bi li roditelji mogli glačati kada bi imali ovo žicu s debelim vodičem“.

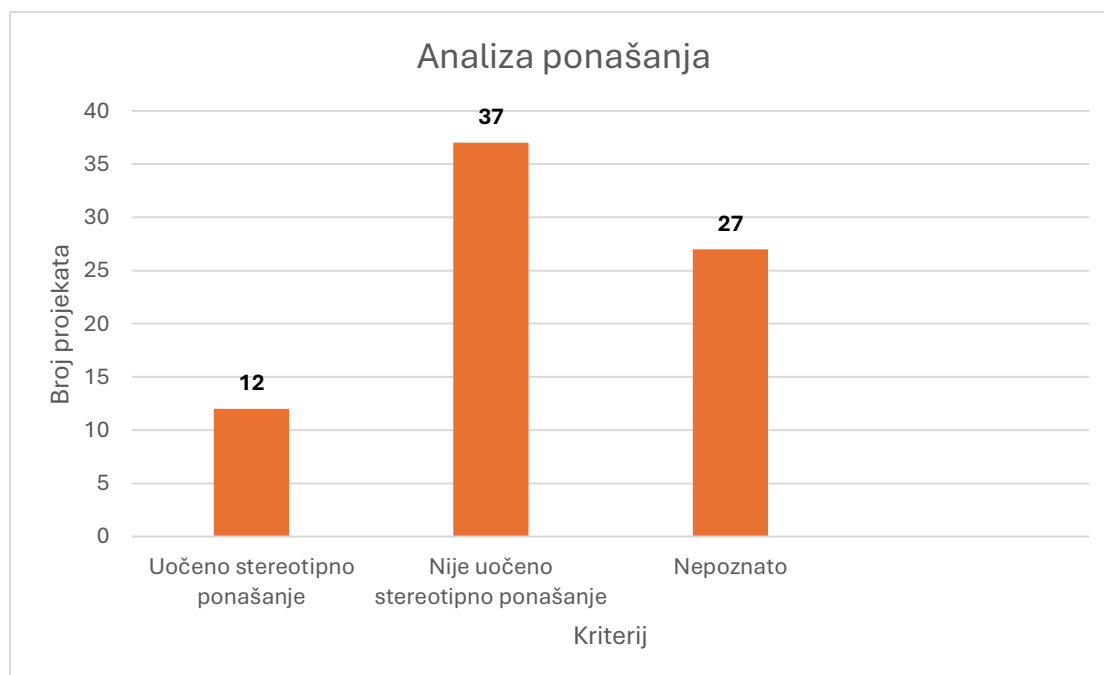
6.6. Stereotipno ponašanje kod djece

Stereotipna ponašanja kod djece mogu biti potaknuta društvenim i kulturnim faktorima, a ponekad je poticaj prisutan i od strane roditelja, vršnjaka i medija. Od djevojčica se često očekuje da nose haljine, imaju uredne frizure i za igru biraju lutke ili igračke povezane s domaćinstvom. Dok se od dječaka očekuje da budu hrabri, više se bave tjelesnom aktivnošću i igraju sa raznim kockama i autićima.

Vezano za poticajnu okolinu, istražili smo u koliko slučajeva djeca pokazuju stereotipno ponašanje. U Grafu 6 pod kategorijom *Uočeno je stereotipno ponašanje* spadaju ponašanja koja su stereotipna za neki spol primjerice u projektu „Cipele“ djevojčice su više pažnje pridodale to što je odgajateljica donesla cipele na petu, nego što su to učinili dječaci. U projektu „Gusari s porporele“ dječaci su skicirali zastavu, a djevojčice su je ukrašavale. Pod kategorijom *Nije uočeno stereotipno ponašanje* spadaju projekti u kojima su se sva djeca uključivala u projekte nevezano je li tema projekta više „muška“ ili „ženska“. U kategoriju *Nepoznato* spadaju projekti u kojima se ne može razaznati jesu li se u neku aktivnost više uključivala ženska ili muška djeca zbog toga što se sve oslovljava s djeca.

Analizom podataka utvrđeno je da su djeca u 12 projekata pokazala stereotipno ponašanje, u 37 projekata nije uočeno stereotipno ponašanje, a u 27 projekata se ne može prepoznati je li došlo do stereotipnog ponašanja zbog načina na koji je projekt pisan.

Graf 6: Analiza ponašanja

6.7. Zaključci istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi količinu projekata, sudionike, inicijativu, te koliko je poticajna okolina i odgajatelji koji utječu na rodne stereotipe u razdoblju od 1999. do 2009. godine na temelju projekata iz časopisa „Dijete vrtić obitelj“. S obzirom da se rad temelji isključivo na projektima koji su objavljeni, dobiveni rezultati ne mogu se generalizirati na ukupnu praksu u ustanovama ranog odgoja i obrazovanja već se uvidi i zaključci temelje isključivo na ograničene i objavljene projekte. Kako bismo ostvarili zadani cilj, postavljeno je nekoliko istraživačkih pitanja. Potrebno je bilo istražiti broj projekata u zadanome razdoblju, inicijativu za provođenje projekata, dominantne sudionike projekta, broj projekata u kojima je odgajatelj ili vanjski suradnik muškarac, potiče li okolina jednakost i u koliko su projekata uočena stereotipna ponašanja kod djece.

Prvo istraživačko pitanje odnosilo se na analizu ukupnog broja projekata objavljenih u određenom vremenskom periodu. Izdvojeni su svi projekti koji su objavljeni u vremenskom periodu od 1999. godine do 2009. godine. Ukupan broj izdvojenih projekata iznosi 76.

Drugo istraživačko pitanje odnosilo se na analizu i istraživanje dominantne inicijative za pokretanje projekata. Većinu projekata inicirala su upravo djeca, čak 35. Vođena vlastitim interesom djeca odabiru određenu temu koju žele dublje razraditi i produbiti te je zadaća odgajatelja omogućiti djeci slobodu da razvijaju projekt u smjeru svoga interesa. Projekti koje pokreću odgajatelji obično proizlaze iz njihovih vlastitih stavova i uvjerenja da bi određena tema mogla biti zanimljiva djeci ili da bi kroz određenu temu mogli steći nova znanja i vještine, stoga su odgajatelji inicirali 22 projekata. Neki su projekti nastali u suradnji djece i odgajatelja čak njih 13. Od strane vanjskih suradnika inicirano je 3 projekata, a za 3 projekta nije poznato tko ih je inicirao.

Treće istraživačko pitanje odnosilo se na to tko je u projektima bio prisutan te koji su članovi dominantni. Radi lakšeg istraživanja određene su kategorije: *djeca i odgajatelji*, *djeca, odgajatelji i roditelji*, *djeca, odgajatelji, roditelji i vanjski suradnici*, i *djeca, odgajatelji i vanjski suradnici*. Analizom podataka utvrđeno je da su *Djeca, odgajatelji, roditelji i vanjski suradnici* dominantni sudionici projekata te se pojavljuju u 39 projekata. Čime se skreće pozornost na važnost uključivanja roditelja u projekte te na taj način stvaranja partnerskih odnosa roditelja i vrtića. Veliku važnost ima i uključivanje vanjskih suradnika. Uključivanjem

vanjskih suradnika podiže se kvaliteta projekata zbog toga što se ti ljudi bave određenim stvarima te nam mogu prenijeti nova znanja na poučniji i zanimljiviji način.

Četvrto istraživačko pitanje odnosi se na učestalost pojavljivanja muškog odgajatelja ili muškog vanjskog suradnika. Rezultati su poražavajući s obzirom da je utvrđeno da se u niti jednom projektu ne pojavljuje muški odgajatelj što utječe na izostanak određenog pozitivnog utjecaja na djecu i potvrđuje utjecaj rodnih stereotipa da u vrtićima prevladavaju žene. Muški vanjski suradnici pojavljuju se u 19 projekata no oni su najčešće u svojoj stereotipnoj ulozi što može utjecati na razvoj stereotipa kod djece. Primjerice muškarci su vozači kamiona, policajci, direktori muzeja, električari i slično.

Petim istraživačkim pitanjem utvrđivala se je okolina koja potiče jednakost. Važno je da okolina u kojoj djeca borave potiče jednakost spolova. Istraživanjem je utvrđeno da je poticajna okolina prisutna u 50 projekata, u pet projekata nije poticajna okolina, a iz 21 projekta ne možemo prepoznati je li okolina poticajna ili ne.

Zadnje istraživačko pitanje odnosi se na to u koliko je projekata kod djece uočeno stereotipno ponašanje. Radi lakše analize podataka, podaci su smješteni u tri kategorije: *nije uočeno stereotipno ponašanje*, *uočeno stereotipno ponašanje* i *nepoznato*. S obzirom da neki projekti nisu detaljno napisani jako je teško bilo utvrditi pojavljuje li se stereotipno ponašanje stoga se u kategoriji nepoznato nalazi 27 projekata. Kod 37 projekata nije uočeno stereotipno ponašanje djece, dok je u 12 projekata uočeno stereotipno ponašanje.

7. ZAKLJUČAK

Djeca se susreću s rodnim stereotipima već u najranijoj dobi u svojoj obitelji, u zajednici i u odgojno-obrazovnim ustanovama. U ovom radu, analizom sadržaja utvrđeno je kako je sveukupno objavljeno 75 projekata u razdoblju od 1999. godine do 2009. godine. Broj objavljenih projekata ovisi o godini, stoga je nekih godina objavljeno više projekata, a u nekim manje. Istraženi su i dominantni davatelji inicijative za pokretanje projekata. Time je utvrđeno kako su 35 projekata inicirala djeca, dok su odgajatelji inicirali 22. S obzirom da su djeca inicirala više projekata vidi se prisutnost suvremenog pristupa i slijedenje dječjih interesa. U projektima su sudjelovali različiti sudionici koji su također ključni za razvoj i unapređenje projekta te poboljšanje kvalitete odgojno-obrazovnog rada. Analizom projekata utvrđeno je kako su u najvećoj mjeri bili uključeni djeca, odgajatelji, roditelji i vanjski suradnici u čak 39 projekata. Uključenost roditelja važna je za stvaranje partnerskih odnosa, utječe na dobrobit djeteta, ali i sam proces učenja u vrtiću. Istraženo je i u kojem se broju pojavljuju muškarci kao odgajatelji i analizom podatka utvrđeno kako se niti u jednom projektu ne pojavljuju muški odgajatelji to jest da su odgajateljice prisutne u 100% projekata. Uključivanjem muškaraca u ustanove predškolskog odgoja i obrazovanja, smanjile bi se moguće negativne predrasude. Muškarci kao vanjski suradnici uključeni su u 19 projekata, no najčešće u svojem stereotipnom zanimanju. Detaljnom analizom ustanovljeno je u koliko je projekata prisutna okolina koja potiče jednakost. U 50 projekata prisutna je okolina koja potiče jednakost, dok je u pet projekata prisutna okolina koja ne potiče jednakost. U projekata koji nisu detaljno opisani bilo je teško ustanoviti je li okolina poticajna ili ne poticajna stoga u rubriku nepoznato spada 21 projekta. Također bilo je istraženo u koliko je projekata kod djece prisutno stereotipno ponašanje. Prevladavaju projekti u kojima nije uočeno stereotipno ponašanje, u 37 nije uočeno. U 27 projekata ne može se prepoznati je li uočeno stereotipno ponašanje ili ne. dok je u 12 projekata uočeno stereotipno ponašanje. Djeca koja su sudjelovala u projektima su djeca predškolske dobi. Važno je osigurati okruženje koje potiče jednakost i suzbijanje stereotipa. Rodni stereotipi su prisutni u našoj svakodnevnici, te muškarcima i ženama pripisuju uloge i osobine određene po njihovom spolu. Snažan utjecaj rodnih stereotipa vodi nas prema nejednakosti spolova te potiče diskriminaciju na temelju spola. Često se i sami ograničavamo pod utjecajem rodnih stereotipa koji su duboko ukorijenjeni u nama još od najranijeg djetinjstva. To su vrijednosti, stavovi i norme koji su nam nametnuti od djetinjstva i koje mislimo da trebamo poštivati. Iako ne možemo utjecati na sadržaj, norme i ponašanje koje se

nameće djetetu u njegovom domu, od strane roditelja i uže obitelji, možemo djelovati u ustanovama radnog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Oprezno birati sadržaj koji potiče jednakost, nuditi materijale i poticaje ravnopravno, prikazivati muškarce i žene u svojim nestereotipnim ulogama, primjerice muškarca koji čisti kuću ili ženu koja popravlja auto, pažljivo birati medije sa kojima će djeca dolaziti u doticaj. Također važno je i pomno birati i literaturu koja se čita djeci baš zbog toga što su u bajkama za djecu često prisutni rodni stereotipi, te su likovi u stereotipnim ulogama. Primjerice ,lijepa Pepeljuga čisti kuću, a od zle maćeha spašava je hrabri princ. A čime se naglasak stavlja na podređenost žena i daju komplimenti za njihov fizički izgled, dok su muški likovi opisani sa osobinama hrabrosti, snage i slično.

Istraživanje je pokazalo kako su u većini projekata prisutne poticajne okoline i kako malo djece pokazuje stereotipna ponašanja, no činjenica da niti jedan muški odgajatelj ne sudjeluje u projektima je poražavajuća. Uključivanje muškaraca kao djelatnika vrtića potiče se i izražava ravnopravnost spolova te isto tako ruše barijere o stereotipnim zanimanjima, stoga smatram da je uključivanje muškaraca od velike važnosti.

Nastajat ću svojem budućem radu kao odgajateljica stvarati poticajno okolinu za jednakost spolova i smišljati i organizirati različite aktivnosti sa kojima se poziva očeve na sudjelovanje u ustanovi ranog i predškolskog odgoja. Od raznih informativnih članaka u kutku za roditelje, do različitih radionica. Također nastojat ću osvještavati prijatelje, obitelj, te kolege i kolegice o štetnosti rodni stereotipa i važnosti stvaranja poticajne okoline za jednakost spolova. Poticajne okolina na način da se djeci ne nameću igračke, ponašanja i norme već djeca sama odlučuju sa kojim igračkama se žele igrati, koje aktivnosti žele pohađati ili koje zanimanje će odabrati neovisno je li ono „muško“ ili „žensko“.

8. LITERATURA

1. Arbanas, G. (2016.) Zbornik radova Zaštita prava djece i mladih na seksualno zdravlje. Rijeka: Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci Pribavljeno 15.5. 2024. sa https://www.researchgate.net/publication/310465014_Zastita_prava_djece_i_mladih_na_seksualno_zdravlje_Protection_of_children's_and_youth's_rights_on_sexual_health
2. Askland, L. (2012). Zapošljavanje muškaraca u dječjim vrtićima i ravnopravnost spolova. *Djeca u Europi*, 8. (12-13) Pribavljeno 8. 5. 2024. sa <https://hrcak.srce.hr/broj/11686>
3. Belamarić, J. (2009) Ružičasto i plavo - Rodno osviješten odgoj u vrtiću. *Dijete, vrtić, obitelj*, 15(58), 14-17. Pribavljeno 7. 5. 2024. sa <https://hrcak.srce.hr/broj/10420>
4. Berk, L.E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap
5. Burić, H. (2012). Kako odgajaju muškarci? *Djeca u Europi*, 8 (14-16) Pribavljeno 8. 5. 2024. sa <https://hrcak.srce.hr/broj/11686>
6. Cardona, M. J. (2012). Rodna i kulturološka raznolikost: veliki izazov za vrtiće. *Djeca u Europi*, 4 (8), 20-21. Pribavljeno 7. 5. 2024. sa <https://hrcak.srce.hr/broj/11686>
7. Cunningam, B., Dorsey, B. (2004). Out of sight, but not out of mind: the harmful absence of men. *Exchange* (156): 42-43
8. Cvrtila, L (2016) Spolno stereotipiziranje. Završni rad. Osijek: Filozofski fakultet
9. Čitanka LGBT ljudskih prava, 2. dopunjeno izdanje, Sarajevski otvoreni centar/Fondacija Heinrich Böll, 42-46. Dostupno na https://ba.boell.org/sites/default/files/citanka_lgbt_ljudskih_prava.pdf Pristupljeno 8.5.2024.
10. Declercq C., Moreau D. (2012) Rađaju li se djeca kao dječaci i djevojčice – ili takvima postaju?, *Djeca u Europi* , 18-19 Pribavljeno 10.5. 2024. sa <https://hrcak.srce.hr/du>
11. Eccles, J. S., Jacobs, J. E. i Harold, R. D. (1990). Gender role stereotypes, expectancy effects, and parents' socialization of gender differences. *Journal of Social Issues*, 46(2), 183-201.

12. Haralambos, M. i Holborn, M. (2002). *Sociologija: Teme i perspektive*. Zagreb: Golden marketing
13. Hasanagić J. (2012). Spol, rod, rodne uloge, spolni identitet i seksualna orijentacija.
14. Jugović, I. (2004). Zadovoljstvo rodnim ulogama. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Pribavljeno 16.5. 2024. sa <https://hrcak.srce.hr/file/105679>
15. Lithander, A. (2000). Engendering the peace process, Kvinna till Kvinna Foundation, Stockholm
16. Marović, Z. (2009) Ne smiješ plakati, ti si dječak. *Dijete, vrtić, obitelj*. 15(58), 18-23 Pribavljeno sa <https://hrcak.srce.hr/broj/10420>
17. Topić, M. (2009) (Ne)ovisnost žena i posljedice tog položaja - rod, patrijarhat, odgoj. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
18. Vasta, R., Haith, M. M. i Miller, S. A. (2005). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
19. Vogel, D. L., Wester, S. R., Heesacker, M. i Madon, S. (2003). Confirming gender stereotypes: A social role perspective. *Sex roles*, 48 (11-12), 519-528.
20. Vučenović, D., Hajncl, L. i Mavar, M. (2015) Percepcija roditeljskog stila odgoja i depresivnost adolescenata s obzirom na spol i dob. *Klinička psihologija*. 8(1), 81-92.